

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Petri De Dusburg, Ordinis Teutonici Sacerdotis, Chronicon
Prussiae**

Petrus <de Dusburg>

Francofurti ; Lipsiae ; Regiom. Pruss., 1679

Supplementum Chronici Prussiae.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11850

SUPPLEMENTUM CHRO-
NICI PRUSSIÆ.

AUCTORIS INCERTI.

CAP. I.

De

Evangelio: In principio erat verbum.

Odem anno Fr. Wernerus Magister Generalis in Capitulo generali (a) instituit, ut in reverentiam & honorem Incarnationis Domini nostri Jesu Christi singulis diebus finitâ summâ missâ, Clerici Evangelium: In principio erat verbum; Cum versiculo: ostende nobis Domine misericordiam tuam. Et collectâ: Omnipotens sempiternus Deus dirige actus nostros in beneplacito tuo legerent, & dum dicerent: Et verbum caro factum est; Fratres flecterent genua sua usque ad finem collectæ.

ANIMADVERSI O.

(a) Plurima alia ipsius Statuta habet Simon Grunovius *Tract. XI. cap. XI. fol. 190. seq. & cap. XII. fol. 194.* Habentur etiam in aliquot codicibus antiquis hujus Magistri Statuta, quæ tamen à Nicolao V. Pontifice Romano abrogata sunt, qua de realibi erit agendi locus.

CAP. II.

De

Ædificatione castri Morungen.

Eff 2

Anno

Anno Domini MCCCXXVII. Frater (a) Hermannus Com-
mendator de Elbingo & Hospitalarius Domus principalis
Civitatem dictam (c) Morungen circa Civitatem (b) Salfelt,
nomen suum trahens à stagno in cuius sita est littore, (c) instau-
ravit.

ANIMADVERSIONES.

- (a) Hermannus ab Ottingen. Grunov. *Tract. XI. cap. 12. fol. 194.*
(b) Salfeldiam conditam esse An. 1329. ab Leopoldo de Seefeld, refert
Hennebergerus in *Comment. ad Tab. Pruss. pag. 406.* Ex hoc loco
verò patet, Salfeldiam An. 1327. jam fuisse conditam, aut saltem
jam conditceptam.
(c) Si Hennebergerum audimus, condita est arx Morungensis An. 1330.
Oppidum verò An. 1302, excitatum, deinde An. 1328. muris cin-
ctum. At quicquid sit de arce, Civitas certè An. 1327. condita &
muris cincta esse videtur, ut ex hoc loco Continuatoris apparet.
Consentit & Grunov. *loc. cit.*

CAP. III.

De

Destructione Castrì Christmemelæ.

Anno MCCCXXXVIII. Castrum Memelburg, quod Fratres
de Livonia ædificaverunt An. Dn. MCCLII. & sub ditione fuit
eorum usque ad præsens tempus, translatum fuit ad Fratres de
Prussia. Unde Castrum Christmemela, quod Frater (a) Caro-
lus Magister ædificavit, est in die B. Petri ad vincula desolatam.

ANIMADVERSIO.

- (a) Vid. supra Dusburg. *part. 3. cap. 308.*

CAP. IV.

De

Prænosticatione hujus destructionis.

Hujus

Hujus castri destructionem prænoscitatio aliqua præcessit Anno Domini MCCCXXVII. eodem tempore anni, quo sequenti anno destructio facta fuit, tres fratres in cœnaculo dicti castri circa crepusculum steterant, cum adhuc pauca stellæ apparent, & viderunt unam stellam in plaga aquilonis, quæ prætermisso naturali cursu, retrogrado celeriter cucurrit ultra C. passus, & stetit ibi, nec fuit reversa, licet dicti Fratres revisionem ejus diutius expectarent.

CAP. V.

Item de eodem.

Anno Domini MCCCXXVIII. fuit terræ motus in dicto castro, & non alibi, & quatiebatur terra horribiliter, quod ædificia alta minabantur ruinam, ita quod hi, qui in ædificiis fuerant, volebant jam saltare ad terram suam, ut evaderent mortem.

CAP. VI.

*De**Vastatione territorii Castri Garthe.*

Eodem tempore LX. Fratres & familia virorum de Prussia exierunt versus castrum Gartham, & dum intelligerent, eos præmonitos esse, miserunt CCCC. viros, qui intraverunt territorium dicti castri, & de prædaverunt id, & reversi sunt ad exercitum Fratrum altera die. Dum Lethovini crederent Fratres suos rediisse ad terram suam, & irent ad agros suos, extunc Fratres cum toto exercitu suo intraverunt potenter dictam terram, & usque ad sex leucas eam depopulati sunt incendio & rapinâ. Plures etiam Nobiles de dicto castro cum omni domo & familia

E ff 3

sua

sua usque IX. animas adjuncti sunt Fratribus, & venientes in Prussiam baptismi gratiam perceperunt.

CAP. VII.

De

Destructione suburbii.

PER idem tempus Fratres de Raganita cum XXX. viris intraverunt præurbium, & moverunt bellum contra Castrenses de Puthenica, ad quod venerant pridie CC. viri, quod hospites & Fratres nesciebant. Et intrantes mane in ortu diei cum adhuc quiescerent in strato suo, irruerunt improvise in eos, & viros & mulieres, & parvulos, qui effugere non poterant, occiderunt, & præurbium cremaverunt.

CAP. VIII.

De

Combustione præurbii castri Oukaym.

NON longè autem post iidem Fratres de Raganita cum suis subditis præurbium castri Oukaym dormientibus castrensibus intraverunt & totaliter cremaverunt, & præterquam paucos, qui effugerant, omnes alii cum uxoribus, liberis, pecoribus & pecudibus aut igne aut gladio sunt consumpti.

CAP. IX.

De

Castrensibus Mederage.

Anno Domini MCCCXXIX. Joannes de Luccelburg Rex Bohemiae cum Nobilibus Regni sui & Duce Silesiae, de Valkenberg,

berg, & Comitibus de Lunge, de Atinge, de Nivenar, de Wallrode, Hanavo, de Wirtenberg, de Stovvenborg, & de Valkenstein, & Domini de Kerpin, de Gera, de Berga, de Rotenstein, de Damis, de Kotebus, de Misna & Burgravio de Dhona, & cum multis Nobilibus Regni Almanniæ & Angliæ, intravit in terram Prussia. Cum his omnibus Frater Wernerus & Fratres CC. & 18. M. pugnatorum præter pedites ivit versus Lethoviam, & in vigilia Purificationis B. Mariæ obsedit Castrum Mederage, & post multas impugnationes subdiderunt se fidei Christianæ & 6. M. hominum dicti castri sunt in nomine Domini baptizati, sed non longe post apostataverunt.

CAP. X.

De

Destructione terræ Culmensis.

Medio tempore, quo hæc agerentur, & eodem die (a) Lotheco Rex Poloniæ malitiam, quamdiu concepit, adimplevit, & cum 6. Millibus pugnatorum dolosè non obstantibus treugis, quas cum Rege Bohemiæ & Magistro fecerat, intravit terram Colmensem & V. diebus & V. noctibus vastavit incendio & rapinâ. Ecce stupendum & execrabile nefas. Iste Rex antea fuit Dux, & noviter à Sede Apostolica in Regem constitutus, ut esset S. Ecclesiæ, fidei & fidelium eò diligentior & fidelior & magis strenuus propugnator. Nunc autem non solum non defendit cœtum fidelium, sed eos, qui defendunt, crudeliter impugnat. Et quod deterius est, cum Rex Bohemiæ, & Magister & exercitus eorum essent in actu impugnandi infideles & vindicandi injuriam Domini Christi crucifixi, ipse malitiam, quam supra diximus, perpetravit.

ANI-

ANIMADVERSIO.

- (a) *Causam hujus belli subtrahet. Illa verò non fuit alia, quam quod Cruciferi Pomeraniam sibi vindicabant, & eam ob causam Joannem Regem Bohemiam contra Polonos precibus excitaverant. Joannes jus in Poloniam (post decessum Venceslai Regis Bohemiam, qui etiam in Regem Poloniae Gnesnæ erat coronatus) præterdens, avidè occasione hac arreptâ, conjunctisque cum Ordine Teutonico copiis Dobrinensem arcem cepit, Vladislaviam exussit, Cechocinense territorium, quod in ditione erat Episcopi, occupavit: Pomeraniam denique, in quam tamen ipsi nihil juris erat, Cruciferis dono dedit. Hanc injuriam Vladislaus Loëticus ulturus, Culmensensem Provinciam ferro & igni vastavit. Treuga illa, quæ vocat, sive induciæ, jam post devastatam Culmensensem Provinciam sunt constitutæ, ut interea de Pomerania, Carolo Hungarorum & Joanne Bohemorum Regibus arbitris, inter Polonos & Cruciferos transigeretur. Vid. Martinus Cromerus, & Salomon Neugeb. in Vladislao Loëtico ad dyet. annum. Conf. & ea quæ supra diximus ad Dnsburgii part. 3. cap.*

CAP. XI.

De

Prænosticatione Belli.

Anno Dn. MCCCXXIX. ultima die mensis Januarii in ipsa nocte quæ præcessit vigiliam Purificationis B. Mariæ, quidam Pruthenus vigil in castro Girdaviæ vigilans, audivit tonitrua & coruscationes, & posthæc vidit in aëre innumeros viros enses evaginatos vibrare; deindè vidit lucem maximam in quatuor plagis terræ, & in medio lucis crucem fulgidam, cujus summum brachium ad Occidentem; post hoc brachium dextrum ad Meridiem; & sinistrum ad Aquilonem. Tandem venit turbo magnus, qui involvens hæc omnia, secumduxit versus Orientem in Lethoviam. Et tum disparuerunt omnia.

CAP.

CAP. XII.

De

De destructione castri Wisserat.

Licet Dominus in Deuteronomio dicat : Mea est ultio, & ego retribuam, iterum tamen Mattathias cum appropinquaret tempus moriendi, dixit filiis suis : Mementote operum Patrum vestrorum, quæ fecerunt in generationibus suis, & accipietis gloriam magnam & nomen æternum. Et interpositis quibusdam, addit : Vindicate vindictam populi vestri, & retribuite retributionem hostibus vestris. Et alibi interfectis his qui non resistunt hostibus : in simplicitate sua mortui sunt, dixit vir proximo suo : Si fecerimus omnes sicut fratres nostri, & non pugnaverimus adversus hostes pro animabus nostris, & in justificationibus nostris, citius disperdent nos à terra. His & aliis S. Scripturæ monitis salubriter eruditi Magister & fratres, terram Prussiæ sub innumeris expensis & angustiis de manibus infidelium ereptam & fidem inibi multorum Nobilium sanguine complantatam contra dicti Regis impugnationem defendere decreverunt, propter hoc res & corpora exponentes. Magister igitur magno congregato exercitu misit eum in Poloniam anno supradicto in æstate, & obsedit castrum Wischerat Regis Polonia, in quo habitabant viri scelerati, famosi in malitia sua, qui prætereuntes homines facto navigio in Wisela spoliabant rebus suis, eosque captivaverunt aut occiderunt, & nullus poterat evadere sine damno, & hoc continuaverunt annis in grave præjudicium Fratrum & suorum, & post multas impugnationes tandem intraverunt potenter, & percusserunt peccatores in via sua & viros iniquos cum indignatione sua, & captis omnibus & occisis castrum cum indignatione penitus cremaverunt.

983

Ggg

CAP.

CAP. XIII.

De

De destructione Castrorum Nakel & plurium.

Eodem anno & ætate venit alius Exercitus Fratrum & terram circumjacentem, Civitatem Briff. vastaverunt incendio & rapinâ. Et hoc facto processit exercitus & obsedit quoddam castrum, ubi obsessi tradiderunt id sub his pactis, ut salvis rebus recederent. Deindè processit exercitus prædictus ad duo castra alia, & ad castrum Nakel, quæ tria castra oppugnaverunt violenter successivè & captis omnibus & occisis, castra in cinerem converterunt. In hoc castro fuit Capitaneus quidam, Henricus nomine, miles, qui indifferenter Clericos & Laicos, Religiosos & seculares, & quoscunque præterentes spoliavit, & crudeliter molestavit. Hic captus fuit à Fratribus, & cum quærent ab eò, cur tot & tanta mala perpetrasset, respondit: Quia mihi nullus prohibuit, aut defendit. Ecce quomodo impunitas scelerum intentionem tribuit delinquendi.

CAP. XIV.

De

Vastatione territorii Wayken.

Anno Domini MCCCXXX. Comes de Marcha & de Mandu, & germanus Comitis de Juliaco cum multis militibus & Nobilibus de Almannia venerunt ad terram Prussia & tempore hyemali Magister venit ad terram & misit cum eis C. Fratres & 3000. Equitum, qui intrantes terram Lethovia, territorium, quod dicitur Wayken, incendio vastaverunt, & quia homines longè antè præmoniti fuerunt, prædam modicam receperunt.

CAP.

CAP. XV.

De

Exustione Castris Jedemini & Suburbii.

Eodem tempore Fratres de Raganita cum suis subditis occultè in ortu diei dormientibus Lethovvinis intraverunt suburbium castris Jedemini & totum illud cum hominibus, mulieribus & parvulis & omni suppellectili penitus combusserunt, præter XII. viros, qui ad castrum fugientes mortis iudicium evaserunt.

CAP. XVI.

De

Destructione Civitatis Rigensis.

Anno prædicto, scilicet MCCCXXX. tempore Paschali cum jam Civitas Rigensis ferè per annum obsessa fuisset, immortalis (ut quidam æstimabant) discordia inter Cives Rigenses ex una parte & Fratres Domus Teutonicæ de Livonia ex altera, mortem subiit temporalem, quod invalescente fame & seditione, quæ timebant jam rectores Civitatis & communis populus, coacti sunt cives se & sua & Civitatem & libertates & omnia jura & Privilegia sua tradere in manus Fratris Eberhard de Monheim terræ Livoniæ & Fratrum, ut de his omnibus ordinarent & disponerent secundum suum beneplacitum voluntatis. Et non intravit Civitatem Magister, priusquam fossata essent impleta cum muro in longitudinem XXX. cubitorum. Et dixit quædam mulier: Utique iste Magister grossus est in corpore, qui requirit tantum spacium, & non intrat per alias portas sicut cæteri homines Christiani.

Ggg 2

CAP.

CAP. XVII.

De

Vastatione terræ Colmensis.

Eodem anno in autumnno Lotheco Rex Poloniae cum omnibus equitibus Regni sui, & multis stipendiariis, & VIII. M. quos ei misit Rex Ungariae de populo suo in subsidium, intravit potenter terram Colmensem & obsedit Civitatem & castrum (a) Schönesee, & post hoc venit ante castrum Lypam, nec tamen horum aliquod impugnavit, sed X. diebus terram prædictam rapinâ & incendio molestavit. Tandem deficientibus victualibus & paucis quibusdam intervenientibus recessit.

ANIMADVERSIONES.

- (a) Defendebat tum Schonseam Hermannus de Oppen Saxo, Commendator Schonseæ, ita ut suis viribus confusus Polonis advenientibus portas aperiret, qui tamen urbem intrare noluerunt. Schuz. lib. II. Chron. Pruss. fol. 63. b.
- (b) Sippe nominat Schuzius. Defendebat tunc castrum illud Guntherus Comes de Schvvarzburg Commendator Christburgensis. Schuz. loc. cit.

CAP. XVIII.

De

Quodam miraculo.

IN hoc exercitu fuit quidam Comes M. Wilhelmus Capitaneus Ungarorum cui B. Virgo apparuit in visione, noctis tempore, cum jaceret in strato suo & duris verbis eum increpans, ait: Quare destruis terram meam multorum Christianorum sanguine plantatam. Si non recesseris, scito, quod malâ morte brevi morieris.

CAP.

CAP. XIX.

De

Vindicta Domini.

Medio tempore, quo Ungari terram Colmensem destruerent, Rex Ungariæ cum maximo exercitu processit contra Regem quendam subditum suum, dum regnum illius invaderet, rustici illius regionis arbores sylvæ per quam oportebat Ungaros redeundo transire, servis præciderunt per medium, ut dum una caderet, tangendo aliam deprimeret, & sic deinceps. Unde factum est, ut dum in reditu intrassent Ungari dictam sylvam, & rustici prædicti moverent arbores, cecidit una super aliam, & sic cadentes omnes ex utraque parte oppresserunt magnam multitudinem Ungarorum. Ecce licet Deus sit bonus, placidus & misericors, patiens & multæ misericordiæ; tamen secundum Prophetam Naum, est & ulciscens Dominus, & habens furorem, ulciscens Dominus in hostes suos & misericordia tolerare, quod iste Rex Ungariæ gentem suam miserat, ad destruendam terram Christi & matris suæ & fratrum inibi habitantium, qui quotidie parati sunt exponere res & corpus, ut vindicent injuriam Domini crucifixi. Utique sine ultione non poterat Dominus pertransire.

CAP. XX.

De

Morte Magistri generalis

Anno prædicto, scilicet MCCCXXX. in Octava S. Martinæ hyemalis frater (a) Joh. de Endor, (b) Saxo natione, Ordinis domûs Teutonicæ, instigante Diabolo & propriâ iniquitate Fratrem Wernerum Magistrum generalem, dum cantatis ve-

Ggg 3

speris

speris exiret de Ecclesiâ, interfecit, (c) quod ipsum pro suis excessibus increpabat. O Johannes fraticida quid fecisti? En sanguis fratris tui clamat ad Deum de terrâ. Quis unquam audivit talia horribilia? perpetrasti enim malum, quod à principio foundationis Ordinis non est factum. Interpretationem nominis tui, Joannes dicitur in quo est gratia. Sed, heu! in te nulla fuit gratia, cum Magister te corripere pro delictis tuis, tum eum, si sapiens fuisses, debueras diligere ceu Patrem tuum. Nunc autem ut stultus eum odio habuisti. Cur tanta benignitate usus non fuisti? Cur Judæ dementiâ eodem die cibum & potum ejus osculatus fuisti, & tu ipsius corpus cultro perforando sanguinem effudisti? Ipse te corripiendo vitam auferens mortem crudeliter intulisti. Quis igitur dabit capiti meo aquam & oculis meis fontem lacrymarum! & plorabo de die & nocte Principem populi mei sic miserabiliter interfectum.

ANIMADVERSIONES.

- (a) Variè hic parricida à variis appellatur. Simon Grunovius ipsum vocat Johann von Brondorp. *Vid. Grunov. Tract. XI. cap. 14.* Caspar Schuzius eum vocat Hans von Bienendorff. *lib. 2. Chron. fol. 64. a.* Hennebergerus Johann von Bindorp. Waisselius Biendorff.
- (b) Marchiacum ipsum fuisse dicunt omnes jamjam citati Auctores.
- (c) Videlicet, Magister ipsi concedere noluit, ut expeditioni, quam contra Samogitas parabat interesset. Detestabatur enim Magister impiam Johannis hujus vitam. Quapropter ne ipsi commoda libidinis in bello exercendæ præberetur ansa, domi eum manere voluit. Hanc ille injuriam interpretatus, cultrium accessit, empto cultro, cum moneretur, ut & vaginam emeret, respondit, se cultrium illum in præstantissimam, cujus in Prussia daretur copia, vaginam reconditurum. Præstolabatur itaque Magistrum sacra in sacello S. Catharinæ peragentem, quem etiam exeuntem sine comite cultro transverberavit. *Vid. dicti Auctores ll, cc.*

CAP.

CAP. XXI.

De

(a) *Guerra Fratrum Ordinis S. Mariæ
cum Polonis.*

Anno Domini (b) MCCCXXVII. ipso die Paschæ & fer. II. Cruciferi Ordinis S. Mariæ cum Comitibus de Schyvartzburg & aliis Nobilibus de partibus exteris, eistunc in subsidium venientibus expugnaverunt oppidum Briske in Coyavia, ita, quod se Fratribus subdiderunt, & eâdem orâ Dominica Quasimodogeniti Vladislaviam novam obtinuerunt, utrobique sine hominum læsione.

ANIMADVERSIONES.

(a) Gverra est bellum à Germanico Werre i. e. diffidium, inimicitia, bellum. Alii verbum hoc volunt esse originis Gallicæ. *Vid. Voff. lib. 2. cap. 7. pag. 223.*

(b) Factum hoc est Ludero Duce Brunsvicensi Prussiam gubernante. Observamus hic Continuatore[m] Dusburgii non accuratè res gestas Ordinis pertractasse, sed tantum hinc inde notabilia quædam annotasse. Omittuntur igitur hic sequentes Ordinis Teutonici Magistri:

Anno 1321. Luderus Dux Brunsvicensis XV. Ord. Teut. Magister Generalis obiit. 1335.

1335. Dietericus Comes Oldenburgensis XVI. Ord. Teut. Mag. Generalis obiit. 1341.

1342. Ludolphus König Dominus de Weizau XVII. Ord. Teut. Mag. Generalis obiit. 1346.

1345. Henricus Dufnerus ab Harfberg XVIII. Ord. Teut. Mag. Generalis abiit Magistratu. 1351.

Licet verò capite proxime sequente mentionem Luderi faciat, ei tamen perperam adscribit, quæ Ludolpho König adscribenda fuerunt, ut ad caput sequens monebitur.

CAP.

CAP. XXII.

De

Pace facta inter ipsos.

Anno Domini MCCCXLIII. Dominus (a) Luderus Magister generalis pacem fecit & concordiam cum Rege Polonorum, reddendo sibi terram (b) Cojavensem & Dobrinoviensem & castrum Bronburg (c) in die S. Jacobi.

ANIMADVERSIONES.

(a) Factum hoc est Ludolpho Koenig Prussiam gubernante, qui etiam Magister Civitatem Dantiscanam principalem (die rechte Stadt/ ut vocant.) muro cingere coepit An. 1343. Vid. Schuz. lib. 2. Chron. Pruss. fol. 71. a.

(b) Rex vero Casimirus omni jure, quod in Pomeraniam, Culmensem atque Michelaviensem Provincias, ut & in Nieschoviam, Orlovium atque Murinoviam praetendebat, se abdicavit. Schuz. loc. cit.

(c) Die Sabbathi Kiliani martyris & ejus Sociorum An. 1343. Califfia, conscriptum est instrumentum Pacis, ut vocant. Hoc vero deinde die 22. Julii, id est, in die S. Magdalena, jurejurando ab utraque parte praestito confirmatum est. Schuz. loco citato Vid. & Neugeb. lib. 3. Hist. Polon. pag. 201.

CAP. XXIII.

De

Captivitate Kynstod.

Anno Domini MCCCLXI. tempore Magistri Winrici anno regiminis sui X. in vigilia Palmarum Kynstod Rex Lethovviorum captus est in venatione per quendam Fratrem Ordinis dictum (a) Gerh. Kranichsfeld & tenebatur in Maricnburg (b) sub diligenti custodia. Nihilominus (c) in profesto S. Elisabetha inde clandestine recessit.

ANI-

atque honorificè à Cruciferis, quocunq; adiit, acceptus est. *Vid.*
Salomon Neugebauer. *lib. 3. Hist. Polon. pag. 209.*

CAP. XXV.

De

Bello circa Rudaw.

Anno Domini MCCCLXX. Dominica Exurge (a) Algard & Kynstod Principes Lithuania cum exercitu potenti terram hanc obruebant. Et commissum est inter illos praelium magnum valde circa (b) fluvium Rudav, & datus est à Domino Deo triumphus Dominis hujus terræ & Christicolis. Sed Marschalcus Ordinis vir intrepidus ibidem est interfectus. Prædicto bello interfuerunt, Jageli, qui præterea dictus est (c) Wladislaus Rex Poloniae tunc 22. annorum: Wytovvdus tunc (d) 20. annorum, qui cum Principibus suis supra dictis fugam dederunt, unde versus:

Exurgunt Reges Algard, Kynstod, duo Fratres,
Cumque subintrarent Sambenses & spoliarent
Mox juncti pariter Winricus nempe Magister
(e) Schindkop Marschalcus, Præceptores simul ejus
Nos debellarunt captis multisque necarunt,
Ex his (f) undena peruersus millia plena
Sed, proh! Marschalcus, tunc corruit ut Leo vivus.

Alia metra.

Annus M. tria C. conjuncti septuaginta
Exurge quare, prope Rudam bella notare
Schindkop Marschalcus tunc corruit intemoratus
Cum famulis (g) multis duo C. periereque fratres
Certus Lithvanis, sed abest numerusque Ruthenis
Sed qui fugerunt gelu fame perierunt.
Gloria sit Patri & Proli cum Pneumate soli.

ANI

ANIMADVERSIONES.

- (a) Olgerdus vocatur à Lithvanicis Scriptoribus.
- (b) Pagus est in Samlandia, non fluvius.
- (c) Wladislai nomen accepit in Baptismo. Polonici Scriptores de aetate ejus nihil certi sciri posse scribunt. Si vero hac vera sunt, quæ habet Continuator Dusburgii, facile numerus annorum iniri potest. Videlicet mortuus est Jagello An. 1434. Anno vero 1370. fuerat 22. annorum. Ergo annum ætatis 86. jam expleverat.
- (d) In Exemplari, ex quo hæc ducta sunt, dicitur 2. annorum fuisse. Sed error est librarii. Quærenda proinde fuerat ætas bellis gerendis apta. Cum autem ex Scriptoribus Polonicis constet Witoldum fuisse Jagellone juniorem, inque nostro Auctore fiat mentio numeri 2. verisimillimum est, ipsum tunc annorum 20. fuisse. Hic Witoldus in Baptismo nomen Alexandri accepit.
- (e) Henricus Schindkopff dicebatur Marschalcus illi, de quo agitur in citatis versibus. Alios adhuc versiculos ejusdem notæ ex perantiquo codice allegat Hennebergerus in *Comment. pag. 404.*
- (f) Hennebergerus 6000. Lithvanorum tunc cecidisse memorat loco citato. Ex parte verò Teutonici Ordinis, ipse Marschalcus nomine Henricus Schindkopff. Deinde Albertus de Sangerhausen; Diphold ab Hasenstein Commendator Bradeburgensis; Commendator arcis Brandeburgensis, nomine Albertus à Steravv: Item Bezoldus à Karbis Commendator Latiaviensis, quem alii Commendatorem Rhedensem faciunt: Salentinus ab Eifenberg. Ulicus à Stokheim, Waltherus à Ringau, & alii equites exteri. *Vid. Henneb. loc. cit.*
- (g) Ducentos & quinquaginta: ut & 24. Fratres, numerat Hennebergerus. In memoriam ejus pugne erectam fuisse Columnam memorat modo citatus auctor. *Conf. & Schuz. lib. 2. Chron. Pruss. fol. 81. a. b.*

CAP. XXVI.

De

Messe tempestiva.

Hhk 2

Anno

Anno Domini MCCCLXXIX. fuit messis hic in Prussia multum tempestiva, itaque circa Festum S. Johannis Baptistæ messis fuit completa. Cerasa ante festa Pentecostes erant matura, & (a) vinum in festo S. Jacobi.

ANIMADVERSIO.

(a) Hodie in Prussia parum reperias vini. Fuisse autem in Prussia olim vineas quam plurimas, multa docent. In Tabulario Thoruniensi reperiuntur literæ Præceptorum Ordinis Teutonici, quibus Paulum Bellizerum de Rusdorff Magistrum Ordinis Magistratu dimitunt. In illis vero præter alia Magistrum ad vitæ tempus concedunt Rastenburgensem, Luneburgensem, Rheinensem & Lyccensem Districtus, cum omnibus vineis &c. Data sunt hæc literæ Mariæburgi An. 1441. Deinde prope Thorunium urbem sunt montes ad Vistulam, qui in hunc usque diem vocantur *die Weinberge* vivuntque adhuc Thorunii non pauci, qui vivens bellicis temporibus destructas, ibi locorum olim fuisse meminerunt. Præterea templo D. Johannis, quod Thorunii est, legatus est pagus, nomine Simmenau, cum omnibus vineis. Postremò in mari Baltico quondam fuisse Insulas vini feraces, testantur sarmenta vitiginea, quæ cum succino ad littora tempestatibus exortis propelluntur.

CAP. XXVII.

De

Captivitate Domini Wigbaldi Episcopi Culmensis.

Anno Domini MCCCLXXV. In DE OBITU DN. CAROLI IMPERATORIS.
 crastino S. Ambrosii D. mensis LI IMPERATORIS.
 (a) captus fuit in Colmsæe per Joannem de Kindschen militem & suos Anno Dn. MCCCLXXXVIII. in
 complices. Idem Dominus Episcopus *Vigilia S. Andreae Apostoli*
 post evasionem terram hanc exiit, & *Dn. Carolus VI. Rom. Imp. ab*
 hac luce migravit. Eodem *anno post obitum Gregorii*
 non *Pape*

Winricus à Kniprode XIX. Magister Gener. Ord. Teut.

non est reversus, sed obiit (b) in monasterio veteris montis Ordinis Cisterciensis. Hujus autem sceleris perpetratores morte similiter interierunt.

Papa IX. exortum est Schisma detestabile.

ANIMADVERSIONES.

- (a) Causam captivitatis non legimus quenquam nostratum Scriptorum expressisse.
 (b) Schuzius in catalogo Episcoporum Culmensium dicit eum Colonie esse mortuum.

CAP. XXVIII.

De

(a) *Obitu Magistri Winrici.*

Anno Domini MCCCLXXXII. in die S. Joannis Baptistæ obiit Magister Winricus, qui præfuit (b) 32. annis. versus:

VINCLASUBITMORTISWINRICUSNOCTEJOANNIS.

Eodem anno post festum natalis Domini die 12. homines foderunt hortos suos, seminantes petroselinum, papaver & alia semina æstivalia, sicut nunc fit post Festum Paschæ & fiebant tunc tonitrua & fulmina, sicut in æstate.

DEDUCE AUSTRIÆ
EXPULSO PER
POLONOS.

*An. Dn. MCCCLXXXV.
Poloni Dominum Wilhelmum Ducem Austriae
Domine Hedvige Reginae*

Poloniae matrimonialiter, imò carnaliter copulatam de regno & uxore repulerunt, & dictam Dominam contra omnem suam voluntatem Jagel Regi Lithvanorum pagano, in uxorem tradiderunt, eam ad hoc vi impellentes, quod ipsa sit coacta fecit dolorosa:

Eodem anno Frater Regis Franciæ occisus est per quendam militem, ejus uxorem vi oppresserat, & propter libidinis suæ ardorem impetuosum, quem honestis dominabus & virginibus inferebat, & propter alia mala tradimamenta Fratri suo Regi Franciæ (qui probus erat) illata. Cujus brachium dextrum miles iste primo invadendo amputavit juxta vaticinium David Prophetæ sancti, in his tribus verbis: Conteret brachium

Hbb 3

pecca

Winricus à Kniprode XIX. Magister Gen. Ord. Teut.

peccatorum. Pie credendum est; à Domino factum est istud, & est mirabile in oculis hominum.

DE JUDÆIS PRAGÆ INTERFECTIS.

Anno Domini MCCCLXXXIX. feria 2. post Festum Pasche, Praga occisi sunt, Judæi & cremati propter contumeliam Sacramento Corporis Christi illatam in vigilia Pasche.

DE FESTO VISITATIONIS MARIE.

Eodem anno Urbanus Papa Festum Visitationis Mariæ gloriose instituit, post Octavas S. Joannis solenniter celebrandum.

Eodem anno idem Urbanus Papa annum Jubileum in 33. annos secundum aetatem Christi statuit perpetuis temporibus observari cum pauci homines jam usque ad 50. annos vivendo pertingerent.

DE ANNO JUBILÆO.

Anno Domini MCCCXC. fuit annus Jubileus, quem Bonifacius IX. successor Domini Urbani prædicti secundum formam & modum prædictum confirmavit.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. XXVIII.

- (a) Totum hoc caput ut & sequens in Exemplari, ex quo hæc descripta sunt, præponitur capitibus duobus proximè præcedentibus. Sed, ut ex annis adjectis apparet, perperam. Huc itaque illud reduximus omissis illis, quæ post duo memorata capita de morte Winrici Magistri repetuntur. Ea verò sic habent: *An. Dn. MCCCLXXXII. obiit Fr. Winricus de Kniprode Magister 18. qui præfuit annis.* In quibus verbis etiam Winricus dicitur fuisse duodevigesimalis Magister, cum ipsum undevigesimum fuisse vulgaris habeat sententia. Ex quibus illud colligas, & Continuatores hunc Dusburgii Henricum de Hohenloe inter Magistros numerasse, de quo egimus in *Animadversionibus ad Vitam Conradi Landgr.*

- (b) Anni regiminis exprimuntur sequenti versiculo:

QVI VIVens fortIs In tantIs reX erat annIs

CAP. XXIX.

De

Electiõne Dn. Conradi Czolner in Magistrum.

Post

Post obitum Domini Winrici 2. die mensis Octobris electus est in Magistrum generalem Dominus (a) Conradus Czolner de Rotenstein, qui tunc erat Commendator in Christburg.

ANIMADVERSIO.

(a) In codice quodam Thoruniensi, ut habent excerpta Magnifici Dni. Wachschageri hæc habentur: An. 1382. ist dieser Eyndem Conrado Zolner zu Thorn geleistet: Wir holden uch Hr. Herre Hohenmeister als unsern rechten Herrn / und Schwerin uch rechte Mannschafft und Gelöbin uch rechte Treue und Warheit an alle arge List / das uns Gott so hilfse / und die Heiligen. In eodem codice de morte Winrici Magistri habentur sequentes versiculi:

*M. tres C. annis simul octuagintaque binis
Mortem Winrici generalem certe Magistri
Principis insignis Baptista nocte Joannis
Quem peto suscipiat Dominus Deus, omnia qui dat.*

CAP. XXX.

De

Conrado Wallenrode Magistro Generali.

Anno Domini MCCXCI. Dominica Judica electus est in Magistrum generalem Dominus Conrado de Wallenrode.

CAP. XXXI.

De

Magistro Conrado Jungingen.

Anno Domini MCCCXCIII. in die S. Jacobi obiit dictus Conrado Wallenroder, (a) in cuius transitu tempestas magna fulminis & tonitruum facta est. Et eodem anno, die S. Andree Apostoli electus est venerabilis & de-

DE OBITU DOMINÆ (b)
DOROTHEÆ IN MARIÆWERDER.

Anno Domini 1394. in crastino S. Joannis Baptiste obiit venerabilis Domina Dorothea in Mariawerdera inclusa.

& devotus vir Dominus Conradus de Jungingen pro tunc The-
saurarius in Mariaburg, vir pius, castus & pluribus virtutibus
insignitus.

ANIMADVERSIO.

- (a) Hæc verba citat Schuzius in lib. 2. Chron. Pruss. sub. calcem fol.
90. b.
- (a) De S. Dorotheæ Vita, miraculis, obitu, Consecratione spifum habe-
tur Volumen MS. in Bibliotheca Electorali Regiomontana, quod
consuli potest.

CAP. XXXII.

De

Obitu Magistri Conradi de Jungigen,
& de Electione fratris sui.

ANNO Domini MCCCCVIII. feria IV. post Festum Paschæ
Obiit Dominus Conradus de Jungingen, per cujus obitum
Pralati terræ & Præceptores cum omni populo turbati erant, ti-
mentes de futuro periculo, quod, proh dolor! accidit. Anno
eodem Dominica proxima post Joannis Baptistæ electus est fra-
ter ejus, & sperabant, quod fratri in moribus assimilari deberet,
qui erat pacis cupidus; tamen contrarium rerum exitu indica-
bat.

CAP. XXXIII.

De

Grandi pestilentia in Prussia.

ANNO Domini MCCCXCVIII. fuit generalis pestilentia per
Prussiam magna valde. Eodem anno Dominus de Bragustino
Archiepiscopus Gnesnensis Reverendum Patrem Dn. Henricum Du-
cem Slesia & Lignicensis pro tunc Episcopum Vratislaviensem invi-
tavit.

taverat, & in eodem convivio intoxicatus est, & sic infirmum se Duci fecit in Vratislaviam ad Dominum Wenceslaum Episcopum Vratislaviensem fratrem suum, & ibidem moriebatur.

CAP. XXXIV.

De

Guerra inter Pruthenos & Polonos.

Anno Domini MCCCCIX. quæ Poloni, Lithvani & Samogitæ (a) Dominis terræ Prussiæ intulerunt, Magister generalis Ulricus de Jungingen de consensu suorum Præceptorum Regi Vladislao & Witoldo M. D. Lith. (b) bellum indixit, & exercitu potentissimo terram Dobrinensem intravit, eam penè funditus destruendo fer. 6. post assumptionem Virginis gloriosæ. Eadem vice Commendatores de Tuchel & Schlochavv terram Krayn dictam manu validâ subiatrarunt, eam incinerando, similiter oppido Sampelburg, Camczen & Bramburg destruxerunt. Pari formiter eodem tempore de Osterode & Brandenburg Commendatores Mazoviam invaserunt, illam terræ partem, quæ Ducem Joannem concernebat, qui semper adversarius erat Dominorum, evertendo. Terram autem Ducis Semoviti, quia amicus & fautor erat Ordinis indeprædatam permiserunt penitus illæsam. Et sic

DE BELLO LEODIENSIS.

An. Dn. MXLVIII. magnum commissum est prælium contra Leodienses in Ludich tribus milliaribus de Maftrich, contra quos pugnavat Episcopus eorum & Dux Burgundiæ cum multis Baronibus & militibus de Reno, Sævia, Brabantia & Hollandia, qui manu potentissima dictos Leodienses triumphando vicerunt, homines, ut dicitur, multum arrogantes & superbos. Prostrati autem sunt ex his & interfecti 24. M. virorum. Quo factò Communitas Civitatum contra Sacerdotes Civitatis insurgens, occidit ex illis CCC. quod Guerra hæc ab Episcopo Civitatum exorta est, qui schismaticus erat, qui & tunc in Civitate fuit contra verum Episcopum Ducem Bavariæ. Et quod superbissimi erant, sic

Iii

Deus

sic illo tempore Domini terræ Prussæ contra Polonos triplici exercitu processerunt.

Deus humiliavit eos Crucem cum Sacerdotibus. Et sic patet evidenter, quod Deus ubique superbis resistit.

ANIMADVERSIONES

- (a) A prima Ordinis Teutonici fundatione semper Equites Ordinis Teutonici appellabantur Fratres. Sic non solum Commendatores & Præceptores Majores, sed & ipsos Magistros generales à Dusburgensi semper appellatos audivimus. Sub Conrado Zolnero de Rotenstein illi titulum Fratrum, ut suæ dignitati non convenientem, fastidire, atque titulum Dominorum sibi vindicare cœperunt. Resistit quidem huic rei Magister, Statuta Ordinis subindè ipsis in mentem revocans; sed frustra superbiæ effervescenti obicem posueris. Successor Zolneri Conradus Wallenrodus, non tantùm hoc ipsum approbavit, sed etiam sibi titulos aliis magnis Principibus tribui solitos assumpsit. Hinc jam ab Auctore nostro vocantur Domini Prussæ. *Vid. Simon Grunov. Tract. 13. cap. 8. Henneb. in Comment. ad Tab. Geogr. Pruss. pag. 293.*
- (b) Causam belli fusè enarrant Scriptores nostri & Lithvanici. Nos ea de re breviter. Ambiebat Svidrigelo Frater Jagellonis Magnum Ducatum Lithvaniæ, qui tunc in potestate Vitoldi erat. Cum verò res illa non procederet, in Prussiam transit. Accepto ibidem à Cruciferis exercitu Lithvaniam miserè vastavit. Vitoldus tandem aliis bellis implicitus, pacem cum Cruciferis iis conditionibus iniit: Cruciferis Vitoldus Samogitiam perpetuo jure addiceret: Cruciferi autem Dobryniam Polonis restituerent. Sed nimis exigua hæc videbantur Cruciferis qui ipsi Lithvaniæ postea inhære cœperunt. Hoc cum animadverteret Vitoldus hostem prævenire cupiens, Rombovdo Marschalco negotium dat, ut Cruciferos tota Samogitiâ ejiciat. Exequitur impigrè Rombovodus mandata Universaque Samogitiâ potitur. Hinc cum negotium illud per Legatos componi non posset, ad bellum res devenit. Hunc in modum causam Belli recenset Albertus Wijuk Kojalovicz *part. II. Hist. Lithv. lib. 2. pag. 70. seqq.* Schuzius, Samogitas proprio motu ab Ordine Teutonico defecisse scribit. *lib. 3. fol. 203. b. seqq.* Sed verior est sententia Kojalovicii.

CAP.

CAP. XXXV.

De

Bello Dominorum Prussiae contra Polonos, Lithvanos, Ruthenos &c.

ANNO Domini MCCCCX. in die divisionis Apostolorum Domini terræ Prussiae cum suis subditis & adhærentibus contra Polonos, Lithvanos, Ruthenos, Samogitas, Tartaros & alios barbaros & infideles pugnabant in territorio (a) Osterodensi, & succubuerunt Domini Ordinis, Magistro generali Ulrico de Jungingen cum Præceptoribus quamplurimis & subditis & stipendiariis occisis, Rege cum suis obtinente triumphum. Bellum hoc grande erat nimis, in quo ex utraque parte permulta millia hominum corruerunt. Et sicut retulerunt Heroldi & alii famosi & fide digni, qui prædicto bello interfuerunt, (b) plusquam 60. millia virorum ceciderunt de utrisque partibus. Imo referebantur ab eisdem, quod Tartarorum Imperator, vel Marschalcus Regi Poloniae & Witoldo cum 30. millibus virorum pro tunc venerat in subsidium, & ab inde recessit duntaxat cum 3. millibus. Qui tunc de Ruthenis & Lithvanis, quorum Principes cum populo quasi innumerabili advenerunt.

ANIMADVERSIONES.

(a) Hæc est illa pugna TANNENBERGENSIS, (à pago Tannenberg inter Hohenstein & Gilgenburg sito, ad quem commissa est) quâ majorem Prussia nunquam vidit. Annum, quo pugna hæc commissa est complexus est nescio quis sequenti versu:

BELLA fecit ULrich Magister Ipse Polonis.

(b) Hæc est probabilissima sententia, quam habet Continuator Dusbürgii. Alii numerum caesorum nimium quantum augent. Quidam ex Cruciferorum exercitu 40. millia caesa esse autumant, quidam 50. millia. Negat hoc fieri potuisse Schuzius, cum Cruciferi nunquam aliàs tantum exercitum aluerint, non longè etiam post hanc pugnam iterum 8. millia amisisse tradantur, quod fieri non

potuisset, si tantam cladem tunc fuissent passi. Absurdus plane est Commendator Vincentii Kadlubkonis Polonici Scriptoris, qui centum & triginta millia & quadringentos de Cruciferorum exercitu cecidisse scribit *in Comment. ad lib. II. Epist. 14. p. 145.* Quantum Polonorum hic loci occisorum fuerit numerus itidem parum compertum est. Sunt qui sexaginta millia numerant, alii numerum augent. Chronicon quoddam, quod citat Hennebergerus, dicit centum triginta quinque millia Polonorum, Tartarorum & Russorum periisse. Sed fides habenda est Auctori nostro, qui hæc ex iis habet, qui ipsi pugna interfuerunt. Vid. Caspar. Henneberg *in Comment. ad Tab. Pruss. pag. 446.* Casp. Schuz. *lib. 3. Chron. Pruss. fol. 102.* Matthias de Michovia *lib. 4. c. 43.* Jodocus Ludovicus Decius *lib. 2. de Familia Jagellonis.* Cromerus *lib. 16.* Herburus *lib. 13. c. 5.* Joach. Cureus *in Chron. Siles. fol. 119.* Salomon Neugebauerus *lib. 5. Hist. Polon. pag. 270.*

CAP. XXXVI.

De

Henrico de Plauen Magistro Generali.

POST mortem Ulrici de Jungingen in bello interfecti, (a) electus est Henricus de Plavven, Dominica ante Festum S. Mariæ, cujus electioni interfuerunt (b) Magister de Almannia & Livonia. Tunc Civitates hujus terræ ad Dominos nostros redierunt, quæ post bellum compulsæ Regi Polonorum homagium præstiterunt.

ANIMADVERSIONES.

(a) Vel potius se ipsum elegit. Post pugnam enim Tannebergensem non nisi tres Ordinis fratres ex potentiori Nobilitate superstites fuere, nimirum Henricus Reus à Plauen Vicesgerens Magistri generalis & Commendator Schvvetzæ, Michael Sternbergius Provisor Neofori, & Henricus Reus à Plauen prioris Henrici patruelis Commendator Gedanensis. His ceteri Fratres liberam, quem ex numero suo vellent, eligendi potestatem detulerunt. Alter Plavenio-

veniorum & Sternbergius, ut numerum Candidatorum imminuerent, specie honoris Vicesgerentem hinc excludere conati sunt. Concesserunt enim ipsi soli jus Magistri eligendi, certâ spe freti, Plavenium non se ipsum, sed modestiâ gratia unum ex illis Magistrum Ordinis generalem proclamaturum. Sed Plavenius Vicesgerens, præter spem, semetipsum, ut sibi proximus, Magistrum Ordinis Teutonici proclamavit. *Vid. Schuzius lib. 3. Chron. Pruss. fol. 105.*

(b) Electioni Magistri generalis ex lege solebant interesse Magistri Proviaciales, ut habetur in Consuetudinibus Ordinis.

CAP. XXXVII.

De

Obsidione castri Mariæburg.

POST obtentam victoriam & spoliolum divisionem præfati Principes Rex Polonia & Witoldus cum exercitu suo magno & sorti antè Mariæburg venerunt, castrum circumvallantes triplici exercitu. Primus fuit Regis Polonia, qui jacebat circa S. Georgium, & in Wildenberg. Secundus fuit Witoldi Lithvanorum & Ruthenorum, qui jacebat in pomœrio & horto castri in via, qua itur in Elbingum. Tertius exercitus fuit Tartarorum, qui sistebat in pratis castri, & circa fluvium Nogot. Omnes isti iptum castrum machinis, bombardis & aliis instrumentis impetu potentissimo die noctuque impugnabant, per menses duos & ultra. Videntes autem Poloni, quod nihil ad libitum perficerent, quia Castrenses fortissimè resistebant, diversas excogitabant fraudes & versutias, quomodo more vulpino Civitates & castra obtinere possent, & non sunt fraudati à desiderio suo. Quinimò Civitates aliquas per fraudes & dolos obtinuerunt, ut Thorun Civitatem cum castro; **Strasburg** castrum cum Civitate; Svetze oppidum sine castro, & consequenter Christburg, Osterode, Grudentz, Redden, Stum, & sic de aliis. Sed

iii 3

quia

quia juxta vulgare proverbium: Quod cito fit, cito perit, disponente altissimo, Civitates prædictæ & castra sine expensis & laboribus, exclusis inimicis, ad Dominos Ordinis salubriter redierunt.

CAP. XXXVIII.

De

Secunda invasione hujus terræ per dictos Principes.

Anno Domini 1416. post Festum Margarethæ Virginis, præfati Principes Rex Poloniae & Witoldus cum magno exercitu terram hanc modicam iterum hostiliter invaserunt. Et quamvis in districtu Osterodensi Civitates & oppida & villas plurimas in cinerem redegebissent, incolas inhumaniter trucidantes & mactantes, nec parcentes ætati nec sexui, quod per Tartaros & alios paganorum manus dicitur factum. Tandem terram Culmensis ascendentes & multa mala fidelibus inferentes Civitatem Strasburg obsederunt. Et quamvis in hac obsidione multo tempore fortius laborassent, nec tamen castrum nec Civitatem obtinere poterant; sed exigentibus eorum demeritis mirabiliter à Deo afflicti per fluxum sanguinis & equorum hominumque pestilentiam cum omni damno sine exaltatione recesserunt.

CAP. XXXIX.

De

Tertio hostili incurso per prædictos hostes huic terræ facto.

Anno Domini 1422. in die B. Mariæ
Magdalenaë sub Magistro Paulo
de Rusdorf prænominati Rex Poloniae &
An. Dn. MCCCCXXII. *lis*
oritur inter Regem Daciae &
Dominos Duces Holsatiae Ci-
vitatibus (a) de Gensæ ei-
dem

& Magnus Dux Lithvania exercitu validissimo ex omni natione paganorum collecto, tertio terram hanc pauperulam hostiliter obruerunt, pontes in fluvio Drevvantz facientes terram Colmensem per ignis voraginem penitus destruendo, nulli omnino parcentes, nec dominibus, nec puellis, eas stuprando, jugulando & inhumaniter pertractando.

dem adherentibus, quae per inelytum Principem Dominum Henricum juniorem Ducem Glogovia alias Rumpolt nominatum in ambasciata Domini Regis Romani illuc transmissum ac laudabilem compositionem reducitur eodem Duce in dicta ambasciata ibidem carnis debitum exsolvendi. Quo defuncto praedicta litis materia ex Da-

norum perfidia post paucorum annorum curricula, videlicet an. Dn. 27. renovatur & fuit error posterior peior priore. In eadem enim guerra plures commendabiles mercatores Civitates & Nautici tam de Prussia quam de Civitatibus Gense praedictis in rebus & in corporibus damnabiliter periclitantur. Deinde praedicto anno post divisionem Apostolorum paucis diebus Rex Danorum cum suis complicibus armatam classem Civitatum praedictarum in portu Sundensi hostiliter obruit & invast, eos ab inde pudenter expellendo & nonnullos cum navibus capiendo. Et insuper post pauca classem 26. navium cum inestimabili mercium copia onustarum de Baye Prussiam perentium in eodem portu invast, hostiliter obtinuit homines cum bonis & navibus capiendo & miserabiliter trucidando. Ex tunc dissensiones, controversiae & discordiae in Civitatibus oriuntur, ita quod nonnulli superioris captivantur, aliqui etiam capitali supplicio puniuntur, in Lubek Tiedemannus Steyn & in Wismaria Joannes Banz-

ANIMADVERSIO.

(a) Civitates illae dicuntur Hanseaticae, de quibus Vid. Angel. Werdenhagen in lib. de Rebus publ. Hanseaticis. Johannes Hagemeyer de Foedere Hanseatica. Hermannus Conringius in Dissur. de Urbibus Germanicis. Matthias Wernerus & Johannes Jacobus Speidelius tit. Hans/Hanso. Hanseestât. Chr. Beckman. part. I. Hist. Geogr. cap. 9. sect. 2. n. 6. p. 19.

CAP.

CAP. XL.

De
Cessione Domini Michaelis & electione
Domini Pauli.

Anno Domini MCCCCXXII. in medio Quadragesima dictus Magister generalis de sui Principatus officio (a) liberè cessit, & ibidem Dominus Paulus Rusdorff tunc Commendator in Christburg in Magistrum generalem est electus. Quem mox in sui Principatus exordio infestare incipiunt Poloni cum ingentissimo Lithvanorum & Tartarorum exercitu terram Colmensem circa festum S. Jacobi hostiliter obruentes, eam per ignis voraginem & prædas horrendissimas funditus devastando. Ibidem etiam summa & individua Trinitatis Ecclesiam Cathedralem Colmensem amoenissimè decoratam & constructam in cinerem redegerunt, utriusque sexus homines crudeliter occidendo, mulieres etiam & virgines ultra humanum modum stuprando & miserabiliter deplorando, aliaque permulta execrabilia & ignominiosa opera perpetrando. Quibus omnibus ad libitum consummatis, tandem Dominus Magister generalis cum suis necessitate compulsi eandem litis materiam ad omne beneplacitum Polonorum (b) concordarunt. Videlicet per

DISSENSIO CIVITATUM.

Insuper dicta Civitates horrendis inter se dissipationibus & Gweris discordare incipiunt, una alteram infestando ac per piratas & raptores in mare transmissos & dispositos depredando, quinimò indifferenter amicos velut inimicos hostiliter invadendo. Sic itaque in hujus militis persecutione damna permulta & mala quamplurima committuntur. Senior enim Dux Holsatia in eadem lite in obsidione castri Flensburg nocte quadam à Danis occiditur. Pendente etiam lite incluta Domina Philippa Dacia, Svecia & Norwegia Regina ab hac luce à Domino necata migravit.

per

per demolitionem castri Nassavv & assignationem medietatum
Wisselæ & Navigii in Thorun.

ANIMADVERSIONES.

- (a) Alii scribunt Michaellem non libere Magistratu cessisse, sed à fratri-
bus Ordinis Magistratu pulsus esse. *Vid. Schuz. lib. 3. fol. 113.*
(b) In Pactis de An. 1436. Nieszovva cum toto illo territorio Polonis
cessit. *Vid. Pacta dicti Anni in Privilegiis Ducalis Prussiae fol. 7. b.*

CAP. XLI.

De

Adventu Principum Imperialium.

Eodem etiam anno (a) lite jam sedatâ Dominus (b) Archie-
piscopus Coloniensis, Ludovicus Comes Palatinus Rheni,
(c) Henricus Dux Bavarïæ cum nonnullis aliis Principibus liberis
militibus & ingenti armigerorum comitiva huic Patriæ in sub-
sidium advenerunt in vigilia Simonis & Judæ Apostolorum
Mariæburgi subintrantes & usque ad Festum Purificationis
Mariæ his in partibus moram trahentes.

ANIMADVERSIONES.

- (a) Pacem factam per Principes in hoc capite commemoratos, tradit
Casp. Schuz. *lib. 3. fol. 113. b.*
(b) Dietericus nomine, ut habet Schuz. *l. e.*
(c) Cui nomen Henricus. Schuz, *ibid.*

CAP. XLII.

De

Rigida hyeme.

Eodem (a) anno intensa erat hyems, ita ut Wissela in certis
locis congelata stetit à Festo S. Barbaræ usque ad Festum S.
Gregorii.

Kkk

ANI-

ANIMADVERSIO.

(a) Anno 1423. adeò rigidam fuisse hyemem tradit Schuzius, ut ex Prussia Lubecam usque per glaciem iter institui potuerit. *lib. 3. Chron. Pruss. fol. 113.*

CAP. XLIII.

De

Obitu Ducis Witoldi.

Anno Domini MCCCC. fer. 6. ante Simonis & Judæ Apostolorum præpotens atque Magnificus Princeps (a) Alexander Magnus Dux Lithvaniæ morbo depressus de vita transivit ad mortem, post cujus occubitum Poloni Principatum Lithvaniæ ambientes ipsos Lithvanos sibi subjugare conantur. Lithvani verò Polonorum scientes veritatem eis subesse contemnunt. Inclytus verò Princeps Dominus Boleslaus aliàs (b) Svitterga, ad quem dictus Principatus tam jure hæreditariæ possessionis quam electionis devolvitur, salubri suorum fretus consilio se cum Dominis Prussiæ apud quos fidem semper illasam cognovit, confœderare laborat, sese vicissim contra suos & terrarum suarum inquietatores juvando. Exindè inter eos gverra prægrandis exoritur, sicque Poloni suæ satisfacere volentes ambitioni cum ingenti exercitu terram obruunt Lithvanorum, castrum Lutzke potioribus Lithvanorum Nobilibus &

DE EXPUGNATIONE CASTRI FLENSBURG.

An. Dn. MCCCCXXX. volente altissimo, à quo omnis dependet victoria, oppidum Flensburg oppugnatur & castrum per dies. Hos Dominos Duces Holsatia & Civitates Gense potenter acquiritur Anno Dn. XXXI. De cujus Castri deditione aliquantisper de pace speratur.

DE INVASIONE LUSATIÆ PER BOHEMOS.

An. Dn. 30. supradicto anno 29. hunc immediate permeante Hussita de Bohemia per montana perumpens sex Civitates superioris Lusatia, & Lusatiam inferiorem infestare cœperant. Ibidem Gubbin oppidum Commendabile & viniferum igne, cade & prædâ funditus desolantes. Insu-

mili-

militibus eâ vice munitum atrociter
 obsidendo, Anno videlicet MCCCCXXXI.
 circa Festum S. Jacobi. Quo viso Ma-
 gister generalis exercitum suum in Po-
 loniam transmisit, Commendatorem
 videlicet Thoruniensem cum aliis Præ-
 ceptoribus & Sudditis terræ Colmensis
 adjunctis sibi Osterodensibus in terra
 Dobrinenſi, quam protinus redigunt in
 favillam, oppidum inibi præcipuum
 Rippin nomine expugnando & in cine-
 rem redigendo, ubi quatuor vasalli ter-
 ræ Culmensis, videlicet Dominus Joane-
 nes de Zegenberg vexillifer ejusdem
 terræ Culmensis cum aliis tribus milita-
 ri baltheo decoratis cum præda ingenti
 revertuntur illæsi. Ex alterâ verò par-
 te supremus Marschalco Ordinis de
 Königsberg cum Marschalco Livoniæ
 cæteris sibi adjunctis Præceptoribus
 cum valido armigerorum exercitu Cu-
 javiam pariformiter ingrediuntur, can-
 dem igne & gladio degrassando, castro
 Nassavv obtento & oppido incinerato,
 ubi XXXVI. ordinatis militibus cum per
 (c) ambassiadores M. D. Lithv. literæ
 Treugarum biennii essent allatæ, ter-
 ram ipsam indemnes exire unanimiter decreverunt. Sed non
 sine damno revertuntur. Nam quidam ex his Marschalco
 Livoniæ & Commendator Tuchiloniensis prædarum aviditate
 allecti cum prædam vilissimorum pecorum in quadam palude

*Insuper exercitum suum in
 Misniam dirigentes, totam
 ferme terram transalpi-
 nam devastarunt. Et quan-
 quam ibidem adversus eos
 plurimorum finitimorum
 Principum & Nobilium
 innumerosus congregatus
 erat exercitus, videlicet
 Ducis Saxonie, Machio-
 num Misnie, Marchionis
 Brandenburgici, Ducis
 Brunsvicensis, Archiepi-
 scopi Magdeburgensis cum
 maximâ populi multitudine,
 nihilominus spiritu
 vertiginis ducti in errore
 caliginoso cæcati ibidem
 (quemadmodum & alias
 in Bohemia plurimi quo-
 que congregati) nihil bo-
 ni penitus effecerunt, sed
 liberum his transitum ad
 omnem ipsorum libitum
 per totam Misniam &
 Thuringiam permiserunt.
 Sic itaque ab omni impe-
 dimento usque Bamber-
 gam libere pervenerunt,
 aburdè cum præda maxi-
 mâ in Bohemiam redeun-
 tes.*

prope Nakel improvidè sequerentur, ipsis Polonis (proh dolor) præda fuerunt; ubi, ut dicitur, cum 800. equis miserabiliter sunt prostrati. In eodem quoque conflictu Dominus Commendator de Tuchel vitæ suæ terminum clausit extremum. Marschallus terræ Livoniæ cum nonnullis aliis captivis abducitur. Veruntamen post caterorum dierum curricula plures de Livoniensibus & indigeris subterfugientibus & in prædicto loco terrestri latentibus sunt reversi. Eodem etiam anno XXXI. sicut & anno XXX. immediate præcedente grandis & mirabilis in Prusis partibus accidit morbus hominum & equorum, ita ut equi validissimi, subito quodam modo morerentur.

Anno etiam XXXI. supra dicto fortis & intensa fuit hyems & maximæ nives, ita quod terra undique nivibus densissimis operata videretur, quod per totam hyemem à Festo Martini usque ad Festum B. Petri ad cathedram non possent pecora petere campum, undè consecutivè mors omnium comitatur Wissemiam etiam & tunc glacies fortissima clausa stetit à Festo S. Catharinæ usque ad Festum S. Georgii.

Anno etiam XXX. & XXXI. supradictis gravis & detestabilis versatur error & (d) briga in egregia & insigni urbe Thoruniensi inter Fratres Ordinis Prædicatorum & Plebanorum, ibidem se vicissim excommunicantes, suisque prædicationibus & damnosis dogmatizationibus turpiter infamantes, quibus quidem infamationibus populum penitus infecerunt, imò tot scandala & errores fecerunt in Clero & populo, quod vix ad plenum poterunt enarrari.

ANIMADVERSIONES.

- (a) Witoldus, in Baptismo dictus est Alexander. Princeps maximi animi, cui Polonia multum debet. *Vid. Kojalovvicz. part. 2. Hist. Litv. lib. 2.*
- (b) Svidrigal-Wladislai Jagellonis Frater, in Baptismo nomen Boleslai adeptus, de quo *Vid. Kojalovvicz part. 2. Hist. Litv. lib. 3.*

(c) De

(c) De hac voce sic differit Jacobus Hovellus in lib. de Præced. & Legatis Sect. 4. §. 1. p. 280. *Ambassi & Ambascii, fluit ex voce Ambachten que significat operari. Et in antiqua lingua Gallorum sive Celtarum Ambacht servum olim indigitavit, à qua voce non abludivit illa bachken, que hodie in Cambria servum denotat. Hinc & ambactius vox apud Tacitum (Cæsarem potius lib. 6. de Bell. Gall. cap. 4.) occurrens deducitur, qui in hæc verba loquitur: Galli plurimos circum se ambactos clientesque habent. Adeo ut Ambasciator hinc deductus eo devenit, ut regni servus sit seu minister honorabilis. In aliquibus enim S. Scriptura personibus Paulus Dei gratia Diaconus & Ambasciator nuncupatur. Itali vero contendunt Ambasciatore posse non malè deduci ab antiquo illo Hetrusco vocabulo Bascer, quod idem est cum Hebræo, idemque sonat quod nuncio, memoro, declaro. Nonnulli vero somniant hanc vocem originem suam trahere ab illa vocula ambo, idè quod inter ambas partes Legatus medius intercedat. Hæc Hovellus. Conf. Turneb. lib. 14. Advers. cap. 14.*

(d) *Briga* est lis sive contentio, à Gallico *Brigve* i. e. lis, jurgium. Unde *imbrigare* Barbaris Scriptoribus est liti involvere.

CAP. XLIV.

De

Expulsione Switergal de Ducatu Lithvania & sublimatione Sigismundi.

Pendentibus itaque treugis biennialibus supra dictis Dominus Boleslaus alias Svitergal de Magno Ducatu Lithvania supplantatus expellitur, & alius videlicet (a) Sigismundus in Magnum Ducem proficitur, sicque in eodem Ducatu Lithvania maxima oritur scissura, gentis in gentem surrectio, sanguinis ingens effusio & terrarum vastatio perhorrenda.

ANIMADVERSIO.

(a) Sigismundus i. ex Kiey stuti Magni Ducis familia, in quam Witoldus Principatum intulerat, oriundus erat. De quo Vid. Kojalovicz. part. 2. *Hist. Lithv. lib. 4.*

Kkk 3

CAP.

CAP. XLV.

*Qualiter Poloni & Hussitæ novam
Marchiam & Districtum Pomerania
destruxerunt.*

Anno Domini MCCCCXXXIII. completo hyemali treugarum spacio, cum partes prædictæ, videlicet Regnum & Ordo nec interesse nec per personas intermedias, quinimo nec per Legatos & Ambasciatores Basileensis concilii & Papæ in Thorun super festum Georgii constitutos concordari possent, & signanter occasione dicti Ducis Svittergal, quem cum Poloni in magnum Ducatum nullatenus vellent admittere, nec pro magno Duce habere, & Ordo eum pro magno Duce habere vellet, cumque juxta formam Confœderationum & Ligarum inter eos factarum revertare possent & juvare, iterum lis oritur inter ipsos. Undè pro parte Domini Magistri & Ordinis stipendiarii de partibus Almania, Misnia, Lusatia & Slesia ac cæteris partibus pro adjutorio venerunt, quorum tamen adventus supervacaneus fuit penitus & inanis. Nam ad stipendia duntaxat non ad prælia veniebant, nullum omnino actum fortitudinis aut militiæ pro susceptis stipendiis exercendo, nisi quod castellum in districtu Pomeraniæ Poltzin nomine eis in via obsistens per latrones & raptores scilicet Mandufel aliquandiu occupatum per vim obtinuerunt, latronibus abundè evulsis fortiter & expulsis. Poloni verò sceleratissimam Hussitarum congeriem ex omni terrarum abjectissima face collectam sibi in auxilium adduxerunt. Qui quidem Hussitæ & hæretici numero (ut aestimari poterant) circiter 5000. qui quidem omnes pedites occurrerunt cum curribus cæterisque rebus bellicis per dictorum stipendiariorum vestigia novam Marchiam intraverunt ipsam terram vastando, tredecim signanter oppidis cum villis & molendinis plurimis in favil.

favillam redactis. Arensvvaldenses verò & Nobiles Wedelen, ut cum municipiis & oppidis eorum illæsi manerent, dictis hæreticis nomine Regis Poloniæ præstiterunt homagium ab Ordine recedendo. Qui quidem crucis Christi æmuli & hæretici cum Polonis terram ingressi Prussiæ oppidum Konazia præsigne hostili obsederunt exercitu, & plusquam (a) quatuor hebdomadis impetus plurimos in ipsum facientes atrociter impugnaverunt. Sed nihil obsunt arma hostilia, ubi propugnatrix est divina clementia; & in vanum sparguntur exterius totâ ferociâ, ubi intus sunt sana consilia & sincera concordia. Sicque Dei protegente dexterâ frustra laboret gens perfida plurimum confusa abscedens. Porro Marschalcus Ordinis Dominus Jodocus Sternberger cum cæteris Præceptoribus, nec non cum Dominis Henrico de Plauen, Ottone de Dony, Friderico de Beberstein Baronibus, cæterisque militibus feudilibus & Civitatensibus adversus Christianæ religionis persecutores deterrimos castra metati sunt propè villam Schvvarzvalde. Quod si ibidem duntaxat cum exercitu moram faciendo stetissent, abs omni pugna terram servassent illâsam. Sed (heu dolor!) infano freti consilio aut vertiginis turbati spiritu arundineo metu sparguntur, abindè recedentes, hostibusque locum dantes terram ipsam invadendi & funditus desolandi. Cum itaque gens hostilis taliusmodi inordinatam retrocessionem vidisset, subito insequitur dictam terram Pomeranicam more tyrannico incinerando, præsertim oppidum Dirszau præclarum & castrum (b) Gefniz in cinerem redigendo. Nec cessat gens perfida ab inceptis quousque prope Danzig pertingeret locum maris, ibique latro insignis (c) Zcepko Dux exercitus Hussitarum, (d) aquas maris, ut refertur, ingrediens, elatâ cervice gloriabatur jactitando: Ecce, inquit, Fratres protestor vobiscum, quod hic in fines terræ pertingens, obstantibus aquis marinis ulteriorem non possum habere progressum. Ibique ejusdem aquis maris certas implevit

vit lagenulas, quas in Bohemiam dicebat se ducturum, ut videlicet ampliori ibidem pompâ apud suos posset complices gloriari de malefactis, juxta illud Scripturæ: Latantur cum male fecerunt, & exultant in rebus pessimis.

ANIMADVERSIONES.

- (a) Se hebdomadis oppidum illud fuisse obsidione cinctum tradidit Casp. Schuzius *lib. 3. Chron. Pruss. fol. 112. a.* Alii duos habent menses. *Vid. Salomon. Neugebaur. lib. 5. pag. 293.*
- (b) Janseniz arcem in regressu Bohemos combussisse tradunt alii. Cura enim Bohemis Polonisque illam arcem oppugnantibus, Cruciferi resistere non possent, de pace jam tractare cœceperant. Dum colloquuntur inter se Primores, pauci de Polonis juniores temere in arcem impetum fecere, eos totus exercitus, quasi dato signo sequutus est. Capta momento arx direpta atque incensa captivi ad unum omnes trucidati sunt. *Vid. Salomon Neugebauer lib. 5. pag. 294.*
- (c) Czapco vocatur apud Cromerum & Neugebauerum *loc. cit.*
- (d) Plurimos id fecisse Bohemos tradit Schuzius *loc. cit.*

CAP. XLVI.

*Exclamatio dolorosa contra malitiam
Hussitarum.*

O Præclara terra Prussæ quamvis in extremo ferè orbis angulo sit posita à sceleratis tamen filiis Belial illæsa non vales subsistere, quinimò per permultas terras & regiones acerrimè devastatas ab his perturbatione miserabili laniaris. O Deus, quot probra, quot scandala, quot perniciofa incommoda hoc nequam genus hominum tuæ intulit Majestati. Tot regiones, tot urbes, tot Christianæ religionis castra & oppida cum Ecclesiis & cœnobiis degrassando, tot etiam homines Christicolos proceres, videlicet innumeres igne, ferro & carcere aliisque modis ferocissimis inhumaniter trucidando. Nec in his omnibus

bus aversus est furor eorum. Hujusmodi depopulatione terrarum & rapinâ rerum non contenti, manus suas sacrilegas & sanguine plenas ad ea ignominiosè extendunt, quæ audire abhorrent aures hominis Christiani, non parentes Sacerdotibus, non monachis, non monialibus, non reclusis. O gens impia, gens crudelis, tigris tigrisior, leone leonior, & lania severior, quæ nec Dominum timet, nec hominem reveretur, quæ nec formidat manus sacrilegas mittere in Christos Domini, quam nec clericalis dignitas, nec sacerdotalis unitio, nec districti terror iudicii ab ausibus cohibet tam nefandis. O dolor! o nefas! o dedecus perniciosum! ab hujusmodi deterrimis hominibus ex omni nationum spurcissima fece congregatis Christiana religio talem ac tantam debet sentire ruinam, & non est in orbe qui impediât & resistat. Refriguit enim caritas, fervet iniquitas pace peremptâ, justitiâ perditâ, concordia fugiente. Hinc velut per solis Eclipsin mundi status tranquillus tenebrefcit, tenebratus affligitur, afflictus distrahitur, distractus destruitur incessanter.

CAP. XLVII.

*Treugis Pacis XII. annorum in oppido
Lanciciensi firmatis.*

Cum igitur filii maledictionis cuncta An. Dn. 1433. in districtu Pomeraniæ taliter devastassent, visum est parti utrique foedus pacis inire. Ponuntur itaque treugæ ante castrum (a) Gesnitz, quod per ipsos Polonos & Hussitas eadem die sive Dominica ante Festum exaltationis S. Crucis expugnatum & exustum erat, ad usque Festum S. Andreae Apostoli proximè tunc futurum sub ea conditione, quod eodem die S. Andreae partis utriusque Consilarii cum pleno mandato constitui deberent in

oppido Brestensi pro ulterioribus treugis, aut si commodè fieri posset pro pace perpetuâ tractandâ. Rursum cum prædictæ partes in præfato oppido constitutæ, ibidem nec pro pace perpetuâ, neque ulterioribus treugis concludere potuissent, & absque sine debito recessissent, decretum est per nos fratres, ut adhuc iteratâ vice cum eis in oppido Lanciciensi convenirent, ad quod ex parte Ordinis VII. duntaxat personæ, scilicet duo Commendatores, duo milites, & duo Burgimagistri de Civitatibus deputati, cum pleno mandato mittebantur, qui in dicto oppido Lanciciæ post plures & diversos hinc inde tractatus cum parte adversa ad hoc finaliter pervenerunt. Qui inter Regnum ac Ordinem & terras partibus utrisque subjectas, nec non adhaerentes ipsorum (b) treugæ pacis 12. annorum firmiter stare deberent, ita quod textus habet, pars quælibet tempore treugarum hujusmodi apud limites suos ab antiquo signatos ac tentos armorum permanere deberent, quoties eis visum fuerit pro pace perpetua practicanda. Hoc tamen adjecto, quod neutra partium ad cujuscunque hominis, etiamsi populi, Imperiali vel Regali dignitate præfulgeat suggestionem consilium vel mandatum pacem illam publicè vel occultè violare debebit, quoque partium quælibet suis subditis præstabit literas. Quod si una pars alteri gverarum fremitus movere voluerit, subditi ejusdem partis bella movere volentis ei in hoc consentire non debeant vel parere.

ANIMADVERSIONES.

- (a) Jasenicia arx non procul à Bromberga *Vid. Salom. Neugeb. lib. 5. Hist. Polon. pag. 293.*
- (b) Induciæ hæ sunt. Pax verò perpetua inita est post obitum Vladislai Jagellonis sub Vladislao Jagellonide An. 1436. cujus capita vide apud Schuzium l. 3. *Cbron. Pruss. fol. 127. b. seq.* Salomon Neugebauer lib. 5. *Hist. Polon. in Vladislao Jagellonide pag. 302. seq.* Integra illa Pacta habentur in Privilegiis Prussiae Ducalis fol. 6. *seqq.* Joh. Januszovium lib. 7. *Constitutionum Regni Poloniae.*

CAP.

CAP. XLVIII.

Qualiter Dominus Sigismundus (Imperator) dictas treugas impugnavit &c.

V^Erum cum hujusmodi compositio & pacis electio Serenissimo Domino nostro Sigismundo Romanorum Imperatori plerumque foret contraria, eo quod præter Imperialis Majestatis voluntatem & consensum fuisset assumpta, & signanter in ultimo ejus articulo, sacro Imperio & sibi derogare videretur, ipsam per Ambasiatores suos & scripta imperiosa tanquam dedecorofam, scandalosam & obnoxiam cassandam, rumpendam & annullandam mandavit, assistentiamque præbere Domino Duci Svittergal, cui & ipse cum omnibus ferè Principibus & terris finitimis operosa vellet auxilia potentissimè adhibere &c. Cum autem hujusmodi foederis cassatio Dominis & subditis eorum gravis videretur, & illicita præsertim, cum sub bono fidei & honoris se ad has treugas inviolabiliter & sine dolo observandas strictissimè obligarunt, Ambasiatam ad Imperialem Majestatem suam ordinarunt per Dominum Commendatorem in Reden Johannem Pommersheim/ iterato per duos Dnn. Henricum de Plauen in Elbingo & dictum Joh. Pommersheim in Reddem Commendatores ad allegandos necessitatis articulos & anietates intolerabiles eos ad hujusmodi pacis foederum assumptionem & observationem compellentes. Sed cum tales modicum vel nihil proficerent, adhuc tertia & plenior Ambasiata disponitur, videlicet per Dominos Canitzen Commendatorem Christburgensem, Sigismundum de Wapels militem & Joannem Sterg Burgimagistrum Colmensem, qui & scribam ibidem sibi adjiciunt & assumunt. Cum igitur dicti Ambasiatores per viam directam hæreticis & hostibus undique obsessam Ungariam pertinere non possent, totam pene Almanniam, Marchiam scilicet &

Saxoniam, Misniam, Thuringiam, Franconiam, Bavariam & Austriam perlustrare coguntur, quousque ad Dominum Imperatorem Posonii pervenerunt. Labet autem ob nonnullorum spectaculorum in via visorum relationem modica digressione pati. Nam in Norimberga, licet per instantissimas precum oblationes dicti Domini Ambasiatores vix obtinuerunt ostensionem preciosissimi thesauri SS. reliquiarum per sæpè dictum Dominum Sigismundum Imperatorem modernum de castro Pragensi, illuc translatarum. Quem quidem thesaurum licet indigni ibidem vidimus oculis (proh dolor) pollutis & immundis in hospitali novo S. Spiritus. Primo namque ostendebatur crux aurea de auro purissimo, in qua portio notabilis & magna S. crucis continebatur, in qua etiam apparentissimè videbatur foramen, quod dextram manum Salvatoris nostri in penetratione clavorum conungebat. Secundo ostendebatur sanctissima lancea, qua cor Salvatoris penetravit, mysticam nobis cœli portam diutissimè clausam aperiendo. Eidem lanceæ infixus fuit clavus ferreus, qui pedem aut manum Christi penetravit. Item portio magna de præsepio Salvatoris nostri nati. Item ostendebantur tres catenæ Apostolorum Petri & Pauli & Andreae. Item dens S. Joannis Baptistæ. Item portio de tunica S. Joannis Evangelistæ, quam abiecit Christum captivatum sequendo &c. & plures aliæ reliquiae Sanctorum. Item ostendebatur gladius Caroli cœlitus sibi transmissus. Item corona Imperialis Caroli cum permultis reliquiis eidem intextis. Item Dalmatica & totus habitus ejusdem, in quo Evangelium legere consuevit in nocte Christi. Item gladius Mauritii cum multis aliis reliquiis.

PRI.